

A Study Based on *Bildung*: the *Künstlerroman* (Artist Novel) as a Teaching Resource in the Faculty of Art¹

Farideh Afarin, Associate Professor, Department of Art Studies, Faculty of Art, Semnan University, Semnan, Iran (Corresponding Author). Email: f.afarin@semnan.ac.ir

Seyed Sam Ghazanfari, MA of Art Studies, Department of Art Studies, Faculty of Art, Semnan University, Semnan, Iran. Email: Sam.ghazanfari@semnan.ac.ir

Extended Abstract

Introduction: This study examines the potential of using narrative sources [particularly the *Künstlerroman* (artist novel)] in teaching art history courses in art schools. The educational function of narrative has a long historical background. From the Socratic dialogues recorded in Plato's works to dialogical forms found in Persian literature, narrative has long been intertwined with education. In these dialogues, Socrates guides the audience toward the search for truth through questioning, shaping the learning process along the path of "becoming" and "seeking." In the Iranian literary tradition, works such as *Derakht e Asurik* can also be considered dialogical narrative texts whose debate structure carries educational and formative functions.

Novels are among the narrative tools that can be employed in both core and supplementary educational activities, particularly through the characteristics of the *Bildungsroman*, the developmental novel, and especially the *Künstlerroman*. Within these literary forms, the concept of *Bildung* explicitly or implicitly shapes their educational and formative orientation. Accordingly, this research seeks to address the following questions: How can the concept of *Bildung* serve as a theoretical basis for employing the *Künstlerroman* in art education? And in what ways can the artist novel expand the pedagogical possibilities of teaching art history, particularly the history of painting?

Methods: This research is theoretical in terms of its objective and qualitative in its approach, conducted through a descriptive-analytical method. Data gathering was carried out through library research, documentary sources, and digital resources, while the analysis was based on the concept of *Bildung* and related terminology given to the idea of self-realization and the formation of individual character and related literary genres-particularly the *Bildungsroman* and the *Künstlerroman*. It has done to clarify the relationship between narrative, the process of character development, and art education.

Findings: Education and formation can be achieved through various methods; however, narrative and dialogue remain among the most effective tools for presenting complex issues in a clear, engaging, and memorable manner. For this reason, genres such as the *Bildungsroman*, the developmental novel, and the *Künstlerroman* are fundamentally connected to the trajectory of *Bildung* and the idea of human self-realization.

the *Künstlerroman* emerged as a branch of the *Bildungsroman*, focusing specifically on the artist's journey toward artistic awareness or mastery. These novels, which often resemble fictionalized biographies, convey numerous educational insights throughout the narra-

1. Derived from a research project titled 'Identifying the Weakpoints of Researched-Based Schools of Semnan Province And Presentation the Model of improvement and Evolving executive Strategies according to the Infrastructure of Research and Evaluation

tive of an artist's life—from lifestyle and artistic philosophy to experiences of migration, separation from family, psychological sensitivity, spiritual crises, and encounters with the challenges of creative life at different stages.

To date, no narrative-based educational resources have been specifically developed for university-level art history courses, such as “General History of Painting,” which typically extend across four semesters. The artist's novel (Künstlerroman) and writing such novels in terms of Course Syllabus can be useful.

Conclusion Within the semantic spectrum of Bildung, both the individual education and the social and cultural upbringing of a person are considered; a concept that, while focusing on general cultivation, emphasizes the process of human self-realization and personality formation. Education and upbringing can be achieved through various methods, but narrative and dialogue remain among the most effective tools for introducing and discussing complex topics in an eloquent, engaging, and enduring manner. Consequently, genres such as the educational novel (Bildungsroman), the coming-of-age novel, and the artist's novel (Künstlerroman) are fundamentally tied to the trajectory of Bildung and the ideal of human self-realization. The artist's novel (Künstlerroman) and writing such novels in terms of Course Syllabus can be useful for “General History of Painting,” which typically extend across four semesters in Art universities in Iran.

Despite the high potential of such narrative resources, they have been largely neglected as primary or supplementary educational materials in Iranian art faculties. Furthermore, there is a lack of comprehensive, codified educational resources in this area for teaching purposes. This is particularly notable given that courses such as “History of Painting”—which students often find difficult and sometimes tedious despite their importance—could be transformed into more engaging, dynamic, and impactful classes through a narrative-based approach. Naturally, implementing this method requires prepared and suitable resources to mitigate the time-consuming nature of its application during an academic semester. Therefore, systematic research, research projects, and student's theses could be directed toward filling this gap.

Nevertheless, the narrative techniques and methods of character development or growth used by prominent authors and educators can be leveraged to craft “artist novels” with specific educational objectives. Narrative techniques primarily relate to the form and structure of the work, while the cultivation of the artist's character can be aligned with the concepts of Bildung and the process of inner human formation. Both aspects [the narrative form and the trajectory of character growth] can serve as focal points for authors or instructors when developing educational materials based on the artist's novel.

This study suggests that future researchers focus on analyzing the educational and pedagogical intentions aimed at cultivating a professional painter through existing artist novels in the market, assessing their suitability for integration into current Iranian art faculties. Furthermore, this research proposes that discussing novels with educational functions [works written based on university syllabus with specific educational goals] and pedagogical intentions [fostering individual creativity and the trajectory of becoming a professional painter, based on artist novels] should be prioritized in the policymaking of art education in Iran. Such resources and works have the potential to bridge the gap between academic education, narrative-centric approaches, and the cultivation of student creativity in universities.

مطالعه‌ای مبتنی بر بیلدونگ: رمان هنرمند به مثابه منبع تدریس در دانشکده هنر^۱

فریده آفرین^۲، سیدسام غضنفری^۳

چکیده

این پژوهش به بررسی امکان استفاده از منابع داستانی، به‌ویژه «رمان هنرمند»، در تدریس واحدهای تاریخ هنر در دانشکده‌های هنر ایران می‌پردازد. پژوهش با روش توصیفی تحلیلی به این پرسش پاسخ می‌دهد: رمان هنرمند از چه جنبه‌هایی می‌تواند به ظرفیت‌های تدریس تاریخ هنر، به‌ویژه تاریخ نقاشی، بیفزاید. طی کردن مسیر پژوهش و نتایج آن، نشان می‌دهد که استفاده از این منابع در مسیر آموزش می‌تواند به عنوان منبع اصلی یا مکمل در برخی دروس به کار رود؛ برای نمونه، مطالعه یک رمان در طول ترم، بازگویی و تحلیل گفت‌وگوها در کلاس، یا بحث گروهی درباره تعاملات و تجربه‌های هنرمند در هر جلسه و دریافت بازخورد از دانشجویان، می‌تواند فرایند آموزش را فعال‌تر و دوام‌یادگیری مطالب را افزون‌تر کند. این منابع به دلیل روایت محور بودن، در حافظه ماندگاری بیشتری دارند و با ایجاد بسترهای گفت‌وگو، تحلیل و مشارکت، فعالیت‌های اصلی و جنبی کلاس را پویا می‌کنند. رمان‌های هنرمند، در صورت تدوین بر اساس فرایند شکل‌گیری شخصیت حرفه‌ای نقاش، می‌توانند به‌طور ضمنی راه‌های خلاقیت هنرمندان، موانع پیش‌رو و دیدگاه آنان نسبت به هنر را به فراگیران منتقل کنند. در نتیجه با رویکردی کیفی، پیوند مفهوم «بیلدونگ» با جهت‌آموزشی و پرورشی می‌تواند هم آموزش مطالب درسی و هم پرورش یک هنرمند حرفه‌ای را به‌صورت ضمنی محقق کند. مناسبت این پیوند بر اساس رمان هنرمند بازخوانی شده و نقش این نوع روایت‌ها در شکل‌گیری درک عمیق‌تر از مسیر حرفه‌ای هنرمند افزایش مشارکت دانشجویان، بهبود یادگیری و تقویت عاملیت دانشجویان در فرایند تدریس و پرورش شخصیت حرفه‌ایشان برجسته می‌گردد.

واژگان کلیدی

بیلدونگ، رمان هنرمند، منبع تدریس، سیاست‌گذاری آموزش هنر.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۱

۱. برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان آسیب‌شناسی و ارائه مدل ارتقای مدارس پژوهش‌محور استان سمنان بر اساس زیرنظام پژوهش و ارزشیابی و ارائه راهکارهای اجرایی تحولی با نظارت و اعتبارات پژوهشی شورای تحقیقات آموزش و پرورش سمنان.

۲. فریده آفرین، دانشیار گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. (نویسنده مسئول)
f.afarin@semnan.ac.ir

۳. سیدسام غضنفری، کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.
Sam.ghazanfari@semnan.ac.ir

مقدمه

در دهه‌های اخیر، سیاست‌های آموزشی در حوزه هنر بیش از گذشته به روش‌های تدریس فعال و میان‌رشته‌ای توجه نشان داده‌اند. یکی از رویکردهای نوین در این زمینه، بهره‌گیری از روایت و منابع روایی در فرایند آموزش است. در بسیاری از نظام‌های آموزشی جهان، آثاری چون زندگینامه، خودزندگینامه، رمان تربیتی و به‌ویژه «رمان هنرمند»^۱ به‌عنوان منابعی برای آموزش هنر و انتقال تجربه زیسته هنرمندان به کار گرفته می‌شوند؛ اما در آموزش هنر ایران، این‌گونه منابع هنوز جایگاه روشنی در سیاست‌گذاری آموزشی و طراحی دروس ندارند. پژوهش حاضر با تأکید بر روش تدریس روایت‌محور، بر آن است تا ظرفیت رمان هنرمند را به‌عنوان منبعی آموزشی در تدریس تاریخ هنر، به‌ویژه تاریخ نقاشی، بررسی کند. مبنای نظری این پژوهش مفهوم «بیلدونگ» است؛ مفهومی که بر فرایند شکل‌گیری و تکامل شخصیت تأکید دارد و در رمان‌های هنرمند غالباً در قالب تجربه‌های زیسته، بحران‌ها، جست‌وجوی هویت و خودتحقق‌بخشی هنرمند نمود می‌یابد. از این منظر، رمان هنرمند صرفاً یک متن ادبی نیست، بلکه می‌تواند بستری برای فهم مسیر رشد حرفه‌ای و فکری هنرمند و نیز تقویت درک انتقادی و تخیل هنرجویان باشد.

کارکرد آموزشی روایت پیشینه‌ای دیرینه دارد و از گفت‌وگوهای سقراطی در آثار افلاطون تا نمونه‌های مناظره‌ای در ادبیات ایران، همواره با آموزش و پرورش پیوند داشته است. در این گفت‌وگوها، سقراط با طرح پرسش، مخاطب را به جست‌وجوی حقیقت وادار می‌کند و فرایند یادگیری را در مسیر «شدن» و «جستن» شکل می‌دهد. در سنت ایرانی نیز نمونه‌هایی چون «درخت آسوریک» را می‌توان از متون روایی و گفت‌وگومحوری دانست که در پس ساختار مناظره‌ای خود، کارکردی آموزشی و تربیتی دارند (اذکائی، ۱۳۸۶؛ تفضلی، ۱۳۹۳). روایت‌های داستانی همواره ابزاری برای انتقال تجربه، دانش و ارزش‌های فرهنگی بوده‌اند و از طریق رسانه‌های گوناگون چون گفتار، نوشتار، تصویر و فیلم منتقل شده‌اند (پرینس، ۱۳۹۴: ۳-۴). رمان‌ها نیز از جمله ابزارهای روایی‌اند که می‌توان با تکیه بر ویژگی‌های رمان تربیتی، رمان رشد و به‌ویژه رمان هنرمند، از آن‌ها در فعالیت‌های اصلی و جنبی آموزش بهره گرفت. در این میان، مفهوم بیلدونگ به‌صورت آشکار یا ضمنی، جهت‌گیری آموزشی و پرورشی این آثار را تعیین می‌کند. بر این اساس، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش‌هاست:

۱. مفهوم بیلدونگ چگونه می‌تواند مبنایی برای به‌کارگیری رمان هنرمند در آموزش هنر باشد؟

۲. رمان هنرمند از چه حیث می‌تواند ظرفیت‌های تدریس تاریخ هنر، به‌ویژه تاریخ نقاشی را گسترش دهد؟

فرض پژوهش آن است که استفاده از رمان هنرمند، با تأکید بر پرورش شخصیت

حرفه‌ای هنرمند، می‌تواند به غنای روش‌های تدریس در دانشکده‌های هنر و بازانديشي در سياست‌های آموزش هنر در ايران ياری رساند. از این رو، توجه به تدوین و استفاده از منابعی چون رمان هنرمند در برنامه‌ریزی آموزشی و پژوهشی دانشکده‌های هنر ضروری به نظر می‌رسد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از حیث هدف، نظری و از نظر رویکرد، کیفی است و با روش توصیفی تحلیلی انجام شده است. گردآوری داده‌ها بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و منابع دیجیتال صورت گرفته و تحلیل مطالب با تکیه بر مفهوم «بیلدونگ» و اصطلاحات وابسته به آن انجام شده است. در این پژوهش، ابتدا خاستگاه و معانی مفهوم بیلدونگ و نسبت آن با ایده «خودتحقق‌بخشی» و شکل‌گیری شخصیت بررسی می‌شود. سپس کاربرد این مفهوم در گونه‌های ادبی مرتبط، به ویژه بیلدونگ‌رمان (رمان تربیتی/رشد) و رمان هنرمند، تحلیل می‌گردد تا پیوند میان روایت، فرایند رشد شخصیت و آموزش هنر روشن شود. در ادامه، برخی زیرشاخه‌ها و صورت‌های تحول‌یافته بیلدونگ‌رمان بررسی می‌شوند تا ویژگی‌های رمان هنرمند و ظرفیت آن برای بازنمایی مسیر تکوین شخصیت حرفه‌ای هنرمند آشکار گردد.

پژوهش همچنین با اشاره به نمونه‌هایی از رمان‌های هنرمند، می‌کوشد نشان دهد چگونه تجربه زیسته، بحران‌ها، شیوه مواجهه هنرمند با جهان و روند شکل‌گیری نگاه هنری او می‌تواند واجد ظرفیت آموزشی از دل رمان باشد. بر این اساس، رمان هنرمند نه صرفاً به مثابه یک متن ادبی، بلکه به عنوان منبعی روایت‌محور برای آموزش تاریخ هنر و تقویت درک انتقادی و تخیل هنرجویان در نظر گرفته می‌شود. در نهایت، پژوهش حاضر با تأکید بر بازانديشي در آموزش هنر، ظرفیت استفاده از رمان هنرمند را در فعالیت‌های اصلی و جنبی تدریس برجسته می‌کند و پیشنهاد می‌دهد که تدوین و به‌کارگیری چنین منابعی در سیاست‌گذاری آموزش دانشگاهی هنر در ایران مورد توجه قرار گیرد.

پیشینه پژوهش

پیشینه‌های این پژوهش معطوف است به دو قسمت ۱. روایت و داستان‌گویی در آموزش و ۲. مفهوم «بیلدونگ» و رمان هنرمند. پژوهش‌های مرتبط با روایت و داستان‌گویی در آموزش، عمدتاً بر تأثیر روش‌های روایی در فرایند یادگیری و افزایش مشارکت آموزشی متمرکز بوده‌اند. والی (۱۳۸۶) در مقاله «قصه‌گویی، روشی مؤثر در آموزش مفاهیم پیچیده علم پزشکی» نشان می‌دهد که روش روایت‌گویی در مقایسه با سخنرانی، در انتقال مفاهیم پیچیده موفق‌تر عمل می‌کند؛ زیرا موجب افزایش انگیزه، هیجان و ماندگاری یادگیری می‌شود. نازی‌دیزجی و همکاران (۱۳۸۹) نیز در مقاله «استفاده از روایی‌گویی در آموزش معماری» با روش نیمه‌تجربی، برتری تدریس

روایت محور را نسبت به روش سخنرانی تأیید کرده‌اند. اگرچه بخشی از مباحث این مقاله، مانند «روایت‌سازی و معماری» و «روان‌شناسی روایت‌گویی در اهداف آموزشی»، با پژوهش حاضر همسو است، تمرکز آن بیشتر بر سنجش کارآمدی روش تدریس است و نه بر معرفی منابع روایی مناسب برای آموزش هنر.

در همین راستا، کریمی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش «بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی به روش قصه‌گویی بر مؤلفه‌های خلاقیت و مشارکت ذهنی یادگیرندگان مؤثر باشد. محدثه پاک‌نظر و فاطمه پاک‌نظر (۱۳۹۷) نیز در مقاله «استفاده از داستان‌ها در آموزش ریاضی» با مرور پژوهش‌های پیشین، بر ظرفیت داستان در فرایند یادگیری تأکید کرده‌اند. با این حال، این پژوهش‌ها بیشتر بر کارکرد آموزشی داستان‌گویی متمرکزند و به مسئله استفاده از «رمان هنرمند» به عنوان منبع تدریس توجهی ندارند.

در میان منابع انگلیسی، کتاب قدرت داستان: تدریس از طریق داستان‌گویی اثر کالینز و کوپر (۲۰۰۵) از مهم‌ترین پژوهش‌ها در زمینه آموزش روایت محور به شمار می‌رود. نویسندگان در این اثر، روایت را ابزاری برای انتقال تجربه، ساخت معنا و درگیر کردن یادگیرندگان در فرایند آموزش می‌دانند و راهکارهایی عملی برای به کارگیری داستان در کلاس درس ارائه می‌کنند. همچنین جرت (۲۰۱۹) در مقاله «اهمیت داستان‌سرایی در رشد دانش و درک انسان» بر نقش روایت در درگیر ساختن یادگیرندگان و تقویت تفکر انتقادی تأکید می‌کند و روایت‌گویی را ابزاری مؤثر در آموزش عالی می‌داند. این پژوهش‌ها اگرچه با موضوع آموزش روایت محور مرتبط‌اند، اما به ظرفیت‌های آموزشی گونه‌های خاص ادبی، به ویژه رمان هنرمند، پرداخته‌اند.

از سوی دیگر، پژوهش‌هایی نیز به مفهوم «بیلدونگ» و رمان هنرمند توجه داشته‌اند. اردبیلی (۱۳۹۹) در مقاله «بیلدونگ، ریشه‌ها، کارکردها، دلالت‌ها» به بررسی مفهوم بیلدونگ و دلالت‌های آن در حوزه‌های فکری و فرهنگی پرداخته است، اما نسبت این مفهوم با آموزش هنر و روش تدریس روایت محور را بررسی نکرده است. همچنین خسروی‌زارگر و شایان‌سرشت (۱۴۰۲) در مقاله «نوع‌شناسی رمان تصویر مرد هنرمند در جوانی و شما که غریبه نیستند» به ویژگی‌های رمان هنرمند، روند رشد شخصیت هنری و فرایند تکوین هویت هنرمند در این آثار پرداخته‌اند. با وجود اهمیت این پژوهش، تمرکز آن بر جنبه‌های ادبی و نوع‌شناختی رمان هنرمند است و به امکان استفاده از این آثار در آموزش هنر توجه ندارد.

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که مطالعات موجود، یا بر روش روایت‌گویی در آموزش متمرکز بوده‌اند، یا به مفهوم بیلدونگ و ویژگی‌های رمان هنرمند پرداخته‌اند؛ اما پیوند میان این سه حوزه، یعنی «بیلدونگ»، «رمان هنرمند» و «کاربرد آموزشی آن در تدریس هنر»، همچنان مغفول مانده است. از این رو، پژوهش حاضر با عنوان

«مطالعه‌ای مبتنی بر بیلدونگ: رمان هنرمند به مثابه منبع تدریس در دانشکده هنر» می‌کوشد با تمرکز بر سیاست‌گذاری آموزش هنر و روش تدریس روایت محور، ظرفیت رمان هنرمند را به عنوان منبعی آموزشی برای تدریس تاریخ هنر و به منظور شکل‌گیری شخصیت حرفه‌ای دانشجوی هنر تبیین کند.

رویکردی مبتنی بر طیف معانی بیلدونگ

در آغاز، مفهوم بیلدونگ معانی ضمنی الاهیاتی و معنوی داشت. مایستر اِکهارت (۱۳۲۸-۱۲۶۰) این اصطلاح را در اواخر قرن سیزدهم، هنگام ترجمه کردن کتاب مقدس از لاتینی به آلمانی، به کار برد. او از آن به عنوان اصطلاحی برای تعالی «وجود طبیعی و رسیدن به انسانیت واقعی»^۱ استفاده کرد. سپس حدود پانصد سال طول کشید تا این اصطلاح در زمینه‌های آموزشی (تعلیم و تربیتی)، یعنی خود - شکل‌گیری (خود-صورت‌بخشی) به کار رود، (Sjöström & et al, 2017). بیلدونگ جنبه رازرزنانه‌ای داشت که به تدریج در پایان قرن هجدهم از آن فاصله گرفته می‌شود. این فاصله نشان می‌دهد ایده کلاسیک بیلدونگ، از عقیده مسیحی انسان به عنوان تصویری (Bild) از خدا، دور می‌شود. با ظهور زیباشناسی مدرن در پایان قرن هجدهم این فاصله صورت می‌گیرد. بنابراین تمرکز بر شکل‌گیری فرد در بحث روشنگری حفظ می‌شود، اما تأکید، تغییر می‌کند: به جای اینکه انسان مانند خدا شود، انسان باید قدرت‌های خود را در خدمت بشریت به کار گیرد و توسعه دهد (Von bonsdorff, 2012). در زمینه این تغییر، انسانیت فرد باید گسترش می‌یافت. بررسی سیر معانی بیلدونگ نشان می‌دهد «بیشتر به پرورش زندگی درونی یعنی روح انسان، ذهن او و شخص‌اش اشاره می‌کند؛ یا دقیق‌تر بگویم، با انسانیت فرد» (Biesta, 2019: 24) مرتبط است. به طور فزاینده‌ای بیلدونگ به عنوان اسم در فرایندهای خود پروری (و نتایج آن‌ها) به کار می‌رود (Geuss, 1996). این فرآیند خود پروری یا خودتحقق بخشی را می‌توان در زندگی هنرمند و رمان‌های هنرمند از زیرشاخه‌های رمان تربیتی یافت. آنچه فراگیران از رمان‌ها می‌آموزند می‌تواند آن‌ها را به شخصی آگاه و تجربه آشنا تبدیل کند. با این حال، با توجه به درک معیار آلمانی از مفهوم بیلدونگ به عنوان ایده آموزشی (تعلیم و تربیتی)، یک فرد تنها در صورتی بیلدونگ را به دست آورده است که به طور فعال در شکل‌گیری (صورت‌بخشی) یا توسعه [رشد] آن کمک کرده باشد؛ به عبارت دیگر، در زمینه آموزشی (تعلیم و تربیتی)، مفهوم بیلدونگ شامل ارجاع به هسته فعال در فردی تحصیل کرده، فرهیخته و فاضل^۲ است، (Nordenbo, 2002).

از این رو می‌توان اهداف و جنبه‌های آموزشی و تربیتی آن را برجسته کرد.

با تغییر این تأکید از قرن ۱۸ یعنی استفاده از آن در زمینه‌های آموزشی «[...] در مفهوم مدرن بیلدونگ، تمرکز بر مفاهیمی مانند خودمختاری، آزادی، رهایی، استقلال

۱. به نقل از: Horlacher, 2016, p.8.

2. gebildet

(خودآیینی) و عقلانیت» (Biesta, 2019: 26) نهفته است. با به کار انداختن معانی نهفته در بیلدونگ معلوم می‌شود «که با یک عمل، یک فرآیند یا اتفاق سر و کار داریم که به وسیله آن یک شخص یا چیزی به یک تصویر تبدیل می‌شود، یا با تصویری روبرو هستیم که در پایان، یا در نتیجه یک عمل، یک فرآیند یا اتفاق ظاهر می‌شود. با این حال، این واقعیت که یک شخص یا چیزی به یک تصویر تبدیل می‌شود، با یک مفهوم خاص، فرض می‌گیرد که یک شخص یا چیزی به تصویر کشیده می‌شود؛ بنابراین، این کلمه آلمانی در درجه اول به کسی یا چیزی اشاره نمی‌کند که کاری را برای کسی یا چیزی انجام می‌دهد، بلکه به تصویری اشاره می‌کند که یک شخص یا چیزی قرار است به یک تصویر یا مدل تبدیل شود» (Nordenbo, 2002)؛ بنابراین، در یک زمینه و بستر آموزشی (تعلیم و تربیتی)، بیلدونگ به خواست ایده‌آل [آرمانی] یا غایت اشاره می‌کند (Ibid). با توجه به همه تنوعی که در معنا و مفهوم بیلدونگ وجود دارد، اگرچه که عموماً بر وجه فردی و فردی‌گرایی این مفهوم تأکید می‌شود اما می‌توان آن را نوعی فرآیند اجتماعی درک کرد که برای شکل‌گیری بینش و روابط انسانی مهم است (Von bonsdorff, 2012). بیلدونگ^۱ از فرهنگ تا آموزش و از شکل‌دهی تا تأسیس را در برمی‌گیرد. عملاً این اصطلاح هم به شکلی از فرهنگ اطلاق می‌شود، هم به آموزش و تربیت و پرورش، هم به صورت بخشیدن و شکل دادن به چیزی مثل ژست و سبک زندگی یک طبقه اجتماعی فرهیخته خاص. بیلدونگ در معنای پرورش هم به پرورش عمومی (در پیوند با فرهنگ کلی) اطلاق می‌شود، هم به آموزش و پرورش شخصی، (اردبیلی، ۱۴۰۰: ۸۵). این ماهیت اجتماعی، تمرکز بیلدونگ را از جنبه صرفاً فردی به سوی ابعاد جمعی سوق می‌دهد و از این حیث، پیوندهای عمیقی با ماهیت ارتباطی بیلدونگ با تدریس فعال (به عنوان روشی مشارکتی و نه یک‌سویه) و با وجه آموزشی رمان‌های هنرمند به عنوان منابع تدریس می‌یابد. فرآیند خودپروری شخصیت هنرمند در داستان می‌تواند برای فراگیران جنبه الگویی و آموزشی پیدا کند. با توجه به اهمیت اصلی و جنبی این منابع در تدریس و بدین روی سیاست‌گذاری آموزش هنر، در ادامه این پژوهش ابتدا به پیشینه تاریخی و ماهیت رمان‌های هنرمند پرداخته می‌شود.

مبدأرمان‌های تربیتی، آموزشی و رشد شخصیت

خصوصیت کم‌نظیر داستان‌ها در انتقال ارزش‌های اخلاقی از نسلی به نسل دیگر، قصه‌ها و روایات را به واسطه بی‌بدیل جهت تقویت اخلاقیات یا پالایش ذهن و روح در روند تکامل جوامع تبدیل نموده است. آن‌ها نقش بارز در پرورش شعور اخلاقی انسان ایفا می‌کنند (دیویس، ۱۳۸۹: ۱۹۶). رمان‌های آموزشی و تربیتی رمان‌هایی هستند که علاوه بر سرگرم‌کنندگی و تفنن داستان، اهداف آموزشی و تربیتی را نیز دارند. این نوع رمان‌ها با ترکیب داستان و عناصر آموزشی و تربیتی، می‌کوشند مفاهیم و ارزش‌هایی را به خواننده انتقال داده و درک و آگاهی او را ارتقا دهند.

در قرن هجدهم در آلمان، بیلدونگ در فضای فکری - فرهنگی و در ادبیات، به‌عنوان میانجی مردم و روشنگران کارکرد داشت (اردبیلی، ۱۳۹۹) در اواخر قرن هجدهم، نوع جدیدی از رمان در آلمان ظهور کرد و کمی پس‌از آن، یک استاد گمنام در پروس شرقی (استونی امروز) نامی برای این ژانر ابداع کرد: بیلدونگز رمان^۱ (رمان تربیتی) (Kontje, 2019: 10). این استاد گمنام کسی نبود جز کارل مورگنسترن^۲ که در سخنرانی‌هایی در اوایل دهه ۱۸۲۰ این واژه را ابداع کرد (Morgenstern & Boes, 2009). از بیلدونگز رمان (رمان تربیتی) آلمانی می‌توان برای کشف بسیاری از موضوعات رشد روانی فردی، تغییر نقش‌های جنسیتی، ارزش کار در جامعه سرمایه‌داری، اهمیت مذهب در عصری سکولار استفاده کرد (Kontje, 2019: 10). بیلدونگز رمان (رمان تربیتی) بین رمان آموزشی و رمان رشد شخصی قرار دارد، نه به اندازه آن تعلیم و تربیتی است - که درباره فرهنگ‌پذیری عمومی باشد یا همان‌طور که مارتین سواکس می‌گوید، «مجموعه ارزش‌هایی که انسان با آن‌ها زندگی می‌کند» - و نه صرفاً مانند آن دیگری تربیت دوره‌ای - که درباره مراحل اولیه کودکی تا جوانی زندگی است (Jeffers, 2005: 49). بیلدونگز رمان (رمان تربیتی) به کاوش درباره فردیت قهرمانان ادامه می‌دهد، درحالی‌که به تجربیات جهانی می‌افزاید. تجاربی که بر رشد شخصیت تأثیر می‌گذارند (Kontje, 2019: 12-13). بیلدونگز رمان (رمان تربیتی) «رشد مشروع» رشد فرد را بررسی می‌کند که هر مرحله ارزش خاص خود را دارد و به‌عنوان «زمینه‌ای برای مرحله بالاتر» عمل می‌کند. این، چشم‌اندازی رو به جلو و در حال ترقی از رشد انسان است که در هیچ کجا «به روشنی و با اعتماد به نفس جز در ویلهلم مایستر گوته بیان نشده است» (Jeffers, 2005: 49).

منتقدان آلمانی به دو واژه خویشاوند نزدیک به بیلدونگز رمان (رمان تربیتی) اشاره می‌کنند. یکی از آن‌ها یا رمان آموزشی (تعلیمی) رشد [Erziehungs roman] است، در این‌گونه رمان مراحل رشد از کودکی تا جوانی توصیف می‌شود، مانند کتاب /میل اثر روسو یا رمان لینهارد و گرتروود^۳ اثر یوهان هاینریش پستالوزی که به‌طور صریح و معنی‌داری، تعلیم و تربیتی است و دیگری رمان تکامل یافتگی. رمان رشد و کمال یافتگی را در انگلیسی رمان کارآموزی^۴ هم می‌نامند (میرصادقی، ۱۳۶: ۱۳۷۷).

سیر از دوره کودکی به بلوغ و بزرگسالی نیز نقش بسیار مهمی در پرورش و شکل‌گیری ابعاد مختلف انسان دارد (راموز و شریف‌زادگان، ۱۳۹۸). در همین راستا ژان ژاک روسو عقاید تربیتی خود را به‌طور مفصل در کتاب /میل اش به ثبت رسانده است. این کتاب به شکل داستان و در ۵ فصل به تربیت و ترقی افراد از بدو تولد تا بزرگسالی پرداخته است. به گونه‌ای که در فصل اول آن به مسئله تربیت بچه از بدو

1. Bildungsroman

2. Karl Morgenstern (1770-1852)

3. Lienhard und Gertrud

4. Apprenticeship novel

تولد تا یک‌سالگی، در فصل دوم آن به تربیت کودک تا دوازده‌سالگی^۱ در فصل سوم آن به تربیت فرد از دوازده تا پانزده‌سالگی^۲ در فصل چهارم آن به تربیت جوانان از شانزده‌سالگی تا ازدواج‌شان^۳ و در نهایت در فصل پنجم به تربیت زوجه امیل^۴ پرداخته است (ابوالضیا، ۱۳۱۳). تا قبل از روسو، بحث در باب مباحث نظری آموزشی محدود به ابزارهای تدریس بود؛ اما روسو این بحث را گسترش و اهداف و ابزارها را نیز پوشش می‌دهد (Nordenbo, 2022). اصرار مورگنشترن در قرن ۱۹ بر ارزش‌های آموزشی (تعلیمی) رمان رشد (ارتسیونگ) و اعتماد او به توانایی آثار ادبی برای شکل دادن و پرورش کلیت فرد، اغلب به عنوان بقایای قالب ذهنی قرن هجدهم تفسیر می‌شود. به همین دلیل، رمان رشد به رمان شکل‌پذیری هم معنا شده است.

عموماً از رمان *سال‌های کارآموزی ویلهلم مایستر*^۵ اثر گوته به منزله مهم‌ترین رمانی یاد می‌کنند که به بررسی موضوعاتی مانند رشد شخصیتی، خویش‌شناسی و تحول فردی می‌پردازد و در عین حال درباره عشق، هنر و نقش آن‌ها در زندگی انسان نیز بحث می‌کند. با اشاره ویژه به ویلهلم مایستر: «این اصطلاح بیلدونگ قهرمان را در آغاز و رشد آن تا مرحله خاصی از کمال؛... [و] علاوه بر آن، بیلدونگ خواننده را به میزان بسیار بیشتری نسبت به انواع دیگر داستان، به تصویر می‌کشد». گوته که منبع اصلی ایده بیلدونگ بود، هگل و نیچه را تحت تأثیر قرار داد. در اصل، به نظر می‌رسد ساختار پدیدارشناسی روح هگل تحت تأثیر سنت [رمان تربیتی] قرار داشته است» (Jurist, 2002: 53). قهرمان رمان *سال‌های کارآموزی ویلهلم مایستر* اثر گوته، از جوانی چشم و گوش بسته در سرخوشی نخستین عشق خود، به مردی جوان در آستانه ازدواج (در وضعیت ورود به تأهل)، تبدیل می‌شود؛ تجربیات زندگی او تأثیری محوشدنی بر روان او گذاشته است.

این نوع رمان الگوی هنجاری را ارائه می‌کند که به طور خوش‌بینانه، والدین، مدرسان و خود نوجوانان دوست دارند به آن فکر کنند: زندگی یک رقابت است، شکی نیست و گوته از اشاره به این موضوع ابایی ندارد. کودکان به جوانان تبدیل می‌شوند و جوانان با خوشحالی وارد بزرگسالی می‌شوند، آماده سرمایه‌گذاری استعدادهای خود در (عشق و کار)^۶ می‌شوند؛ عشق و کار در جامعه‌ای مدنی که به آن تعلق دارند. احتمالاً به همین دلیل است که مورگنشترن می‌توانست آن را به خوانندگان جوان‌تر توصیه کند، کسانی که ممکن بود خودشان به دنبال مدل‌هایی برای حرکت خود به سوی بزرگسالی، با اطمینان خاطر بیشتری باشند (Jeffers, 2005: 49)

در دوره رمانتیک بسیاری از نویسندگان دیگر نیز به این موضوعات پرداخته‌اند. رمان

۱. فصل اول و دوم راجع به بدن و حواس است.

۲. فصل سوم راجع به تربیت فکری است.

۳. فصل چهارم راجع به تربیت اخلاقی است.

۴. فصل پنجم راجع به تربیت زنان است.

5. Wilhelm Meister's Apprenticeship/ Wilhelm Meisters Lehrjahre

6. Bildungsroman

7. Liebe und Arbeit

رمانتیک دیگر یعنی *هاینریش فون افتردینگن*، اثر نوالیس هم بر عکس سیر بیرونی ویلهلم مایستر رمان گوته، به سیر درونی شخصیت اصلی، برای خودتحقق بخشی اختصاص دارد. هر چه يك رمان سیر بیرونی چه در قالب سفر، گردشگری؛ گسست از جای قبلی و پیوست به محل جدید؛ تجارب جمعی و مدنی داشته باشد یعنی بعد عینی و اجتماعی هم در روند پرورش شخصیت اهمیت دارد.

رمان تکامل شخصیت (Entwicklungsroman) روایتگر گذار و رشد قهرمان داستان از یک مرحله‌ی زندگی به مرحله‌ای دیگر است. نمونه‌ی برجسته‌ی این ژانر، رمان سفیر اثر هنری جیمز است که دگرگونی دیدگاه قهرمان آن (استرتر) از تفکر آمریکایی به اروپایی و کشمکش‌های درونی‌اش را به تصویر می‌کشد. در این نوع ادبی، شخصیت‌ها برای کشف رسالت و جایگاه خود در جهان، از میان بحران‌های عمیق روحی و فراز و نشیب‌های بسیار عبور می‌کنند. «رمان هنرمند (Künstlerroman) نیز غالباً بر پایه‌ی همین الگو و اهداف تکاملی شکل می‌گیرد.» (Abrams & Harpham, 2012: 225).

رمان‌های هنرمند و مقاصد آموزشی تربیتی

رمان‌های هنرمند از زیرشاخه رمان‌های تربیتی و از انشعاب‌های رمان رشد و رمان تکامل شخصیت هستند (Webster, 1995: 135). «یکی از زیرگونه‌های مهم رمان رشد، رمان هنرمند (Künstlerroman) است. این نوع رمان به روایت رشد و تکامل یک نویسنده، نقاش، شاعر یا هنرمند دیگر می‌پردازد و مسیر زندگی او را از کودکی تا رسیدن به مرحله‌ای از بلوغ دنبال می‌کند که در آن شخصیت اصلی به رسالت هنری خود آگاه می‌شود و بر فن و مهارت هنری خویش تسلط می‌یابد.» (Abrams & Harpham, 2012: 225)

در دانشنامه بریتانیکا آمده رمان هنرمند و رمان رشد و تکامل در جاهایی باهم متفاوت‌اند. قهرمان رمان هنرمند در نهایت زندگی روزمره را پشت سر می‌گذارد. در حالیکه قهرمان رمان تربیتی در پایان شهروند متعارفی می‌شود. با توجه به مرجع آکسفورد، تفاوت ممکن است در یک نمای طولانی‌تر در کل زندگی قهرمان رمان هنرمند، نهفته باشد، نه فقط در سال‌های کودکی او. این نوع رمان‌ها درباره سال‌های شکل‌گیری و تکامل شخصیت هنری يك هنرمند نگاشته می‌شوند. در این رمان‌ها اغلب چند مؤلفه مسلط در باب تکوین شخصیت هنرمند و حساسیت ذهنی و روحی هنرمند و همچنین انفکاک فکری از خانواده و آغاز مهاجرت او، دیدگاه هنرمند در باب هنر و زیبایی، و تکامل شخصیت او دیده می‌شود.

در این‌گونه رمان‌ها، مسیر تکوین شخصیت هنری و شکل‌گیری زیست هنرمندانه به کانون روایت بدل می‌شود. این آثار دو گونه شکل می‌گیرند: رمان هنرمند و رمان زندگی‌نامه‌ای هنرمند؛ رمان هنرمند مثل چهره هنرمند در جوانی. از نمونه‌های رمان زندگی‌نامه‌ای هنرمند می‌توان به آثاری اشاره کرد که گاه بر بنیاد زندگی‌نامه‌ای داستانی

نوشته می‌شوند و مرز میان روایت ادبی و زندگی‌نگاری هنرمند را درمی‌نوردند. با وجود این گاهی رمان‌های زندگی‌نامه‌ای هنرمند بر زندگی تاریخی و رویدادهای زندگی او متمرکزند و در این صورت زندگی هنرمندی واقعی بازتولید یا بازآفرینی می‌شود و بخش زیادی به پرورش فعالیت هنری و رشد شخصیت حرفه‌ای او اختصاص ندارد. از مشهورترین نمونه‌های این سنت می‌توان به *رنج و سرمستی اثر ابروینگ استون* اشاره کرد که نخستین بار در سال ۱۹۶۱ منتشر شد^۱ و زندگی میکل آنژ را در قالب روایتی داستانی بازآفرینی می‌کند. همچنین آثاری چون *شور زندگی درباره ون‌گوگ* از همین نویسنده، *نور شعله‌ور درباره ویلیام بلیک اثر تریسی شوالیه*، *شاهکار درباره سزان اثر امیل زولا*، *دهان/اسب اثر جویس کری و ماه و شش پشیز سامرست موآم*، در زمره مهم‌ترین رمان‌های مرتبط با زندگی و آگاهی هنرمند قرار می‌گیرند. البته همه این آثار به طور دقیق در یک دسته واحد جای نمی‌گیرند؛ برخی از آن‌ها بیش از آنکه *Künstlerroman* به معنای دقیق «رمان هنرمند» باشند، رمان‌های زندگی‌نامه‌ای هنرمندان به‌شمار می‌آیند. باین حال، همگی در بازنمایی نسبت میان آفرینش هنری، زیست فردی و بحران خودتحقق بخشی هنرمند اشتراک دارند. این رمان‌ها نه تنها فاقد ارزش ادبی نیستند، بلکه بسیاری از آن‌ها از حیث ساختار روایی، بازی با زمان، زاویه دید و شیوه بازنمایی ذهن هنرمند، آثاری تجربه‌گرا و واجد کیفیت‌های برجسته هنری‌اند. افزون بر این، شماری از آن‌ها موفق به دریافت جوایز ادبی مهم شده‌اند و بارها دستمایه اقتباس‌های سینمایی قرار گرفته‌اند.

ماه و شش پشیز را می‌توان نمونه‌ای شاخص از رمان هنرمند دانست که رمان زندگی‌نامه‌ای هنرمند هم می‌تواند باشد؛ رمانی که با الهام از زندگی پل گوگن، فرایند گسست هنرمند از زندگی متعارف و حرکت او به سوی تحقق خویشتن هنری را روایت می‌کند. اثر، نه صرفاً بازنمایی زندگی یک نقاش، بلکه کاوشی در باب شور آفرینش، تکوین شخصیت هنری، حساسیت ذهنی و روحی هنرمند و نسبت میان هنر و زیست انسانی است. روایت از خلال شرح زندگی خانم استریکلند، همسر نقاش و به واسطه راوی‌ای شکل می‌گیرد که با خانواده او ارتباط دارد. موآم درباره استریکلند می‌نویسد که او در مسیر نقاش شدن، «هم استقامت و سرراستی افراد متعصب را داشت و هم شدت و حدت حواریون را» (موام، ۱۳۹۴: ۸۶). ترک همسر، فرزندان، شغل و موقعیت اجتماعی از سوی استریکلند، نشانه همان گسست رادیکالی است که در بسیاری از رمان‌های هنرمند، لازمه تولد شخصیت هنرمند تلقی می‌شود.

در این رمان، تلقی گوگن‌وار استریکلند از هنر و زیبایی نیز آشکار می‌شود. نسبت

۱. کتاب «رنج و سرمستی» رمانی نوشته «اروینگ استون» است که اولین بار در سال ۱۹۵۸ انتشار یافت. «استون» در این رمان به شکلی کاملاً باورپذیر و ملموس، به «میکل آنژ» زندگی می‌بخشد. او شش سال را به نوشتن این کتاب اختصاص داد و تمام ۴۹۵ نامه به جا مانده از «میکل آنژ» را همراه با تمام یادداشت‌ها و قراردادهای او ترجمه کرد. «استون» همچنین چندین سال در ایتالیا ساکن شد تا بیشترین میزان آشنایی را با جهانی که «میکل آنژ» در آن ساکن بود، به دست آورد. در انتهای کتاب، احساس می‌کنیم که «میکل آنژ» را کاملاً می‌شناسیم؛ مسائل خانوادگی او، رقابت هایش، حامیان او از جمله «لورنزو مدیچی»، دوستان وفادار و خیانتکارش، و البته از همه مهم‌تر، عشق و شیفتگی او نسبت به خلق آثار هنری.

عشق و آفرینش هنری و تقدم امر هنری بر مناسبات عاطفی، یکی از محورهای اصلی روایت است. موآم نشان می‌دهد که هنرمند، حتی در اوج عشق، دیگری را در نسبت با آفرینش هنری می‌سنجد: «وقتی تصویر تمام شد دیگر به او علاقه‌ای نداشتم» (همان: ۲۳۹). برای استریکلند، نقاشی غایتی متعالی‌تر از تعلقات انسانی دارد؛ چنان‌که «معنی روحانی خاصی در چیزهای مادی می‌دید و چنان عجیب بود که فقط می‌توانست با نشانه‌های چشم‌گیر آن را القا کند» (همان: ۲۴۸). موآم همچنین از تنش دائمی میان میل، غرایز و اراده هنرمند سخن می‌گوید: «او از غرایزی که اختیار نفس از او می‌زدیدند نفرت داشت» (همان: ۲۵۹).

سرگذشت بلانش، معشوقه دوست استریکلند، نیز وجه تراژیک این خودتحقق‌بخشی هنری را آشکار می‌کند. بلانش که دل در گرو نقاش نهاده بود، پس از آنکه نتوانست از او انسانی متعارف بسازد یا پاسخی متناسب با عشق خویش دریافت کند، دست به خودکشی می‌زند. از این منظر، رمان نشان می‌دهد که چگونه فرایند تحقق خویشستن هنرمند، بر بنیاد نوعی گسست واقعی اجتماعی شکل می‌گیرد؛ امری که با مفهوم بیلدونگ، پیوندی عمیق دارد.

در ادبیات فارسی، سوابق پرداخت داستانی به زندگی نقاشان و هنرمندان چندان گسترده نیست. متون تاریخی‌ای چون گلستان هنر، هرچند به شرح احوال خوشنویسان، مذهبان و نقاشان پرداخته‌اند، اما ساختار آن‌ها مبتنی بر روایت داستانی و تکوین شخصیت هنری نیست؛ بلکه بیشتر بر ثبت آثار و زندگی هنرمندان تمرکز دارند. در میان نمونه‌های معاصر، رمان *کوچه‌های عاشقی درباره زندگی و هنر محمود فرشچیان*، نمونه‌ای نزدیک به رمان هنرمند به شمار می‌رود. این اثر، رشد و تکوین شخصیت هنری فرشچیان را از کودکی تا بلوغ هنری روایت می‌کند: «نمی‌شه که مادرم دم‌به‌دم راه بیفته طرف مدرسه و منو بسپره به میرغضب» (فهیمی فر، ۱۳۹۳: ۴۷). مسیر پرورش هنرمند از فضای بازار قیصریه آغاز می‌شود و تا ورود به هنرستان ادامه می‌یابد (همان: ۵۹-۹۸). سپس، روایت با سفر هنرمند به اروپا و مواجهه او با هنر غرب امتداد پیدا می‌کند (همان: ۱۰۳-۱۲۵).

رمان، از خلال زندگی فرشچیان، چشم‌اندازی به تاریخ نقاشی ایران و غرب نیز عرضه می‌کند و دیدگاه هنرمند را نسبت به سنت‌های تصویری شرق و غرب بازمی‌نمایاند (همان: ۱۳۶-۱۳۹؛ ۱۵۰). در نهایت، اثر نوعی تقابل میان کمال تکنیکی نقاشی غرب و غنای روحانی هنر ایرانی ترسیم می‌کند و هنر را به منزله امری تعالی‌بخش معرفی می‌نماید. از این رو، بسیاری از مؤلفه‌های رمان هنرمند، از جمله تکوین تدریجی هنرمند، بحران هویت، مواجهه با سنت و مدرنیته، تعریف شخصی هنر و تجربه زیسته آفرینش، در این اثر حضور دارند.

با این حال، کوچه‌های عاشقی را شاید بتوان در مرز میان «رمان هنرمند» و «زندگی‌نامه داستانی هنرمند» قرار داد؛ زیرا وجه آموزشی و تاریخی آن، گاه بر

پیچیدگی‌های مسیر خودتحقق بخشی رمان هنرمند غلبه می‌کند. با وجود این، اثر از ظرفیت استفاده در آموزش تاریخ نقاشی ایران نیز برخوردار است، هرچند اساساً با هدف آموزشی یعنی متناسب با سرفصل‌های آموزشی نوشته نشده است. نگارش چنین آثاری مستلزم تلفیق دو مهارت بنیادین است: نخست، تسلط بر تاریخ هنر و بسترهای تاریخی زندگی هنرمند؛ و دوم، توانایی در آفرینش ادبی و روایت‌پردازی. از این رو، انتخاب تقطیع‌های زمانی مناسب، مدیریت زمان روایی و آگاهی از شیوه‌های کلاسیک یا مدرن روایت، نقشی تعیین‌کننده در شکل‌گیری پیرنگ این آثار دارد. رمان *کوچه باغ‌های عاشقی* عمدتاً از الگوی روایت کلاسیک و پیرنگ خطی پیروی می‌کند.^۱ این منابع معرفی شده می‌توانند نمونه‌هایی قابل توجه برای بهره‌گیری به عنوان «منبع تدریس» در تاریخ هنر محسوب شوند.

تدریس مشارکتی: رمان‌های هنرمند و منابع روایت محور

مجموعه‌ای از روش‌های تدریس فعال در ادبیات آموزش عالی، معرفی و سنجیده شده‌اند. برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: روش طراحی کارگروهی و روش جیگ‌ساو (پازلی)،^۲ یادگیری پروژه محور مشتمل بر پورتفولیوی یادگیری،^۳ تدریس مشارکتی،^۴ روش ژورنال کلاب،^۵ آموزش معکوس^۶ همراه بازی‌سازی، آموزش معکوس همراه تدریس،^۷ روش اکتشافی،^۸ روش ساختارگرا^۹ و غیره. همچنین مزایا، معایب و امکان‌های آن‌ها بررسی شده‌اند. پیرینس در مرور نظام‌مند خود نشان می‌دهد که شواهد تجربی از اثربخشی «یادگیری فعال» در مقایسه با سخنرانی سنتی حمایت می‌کند، هرچند میزان و کیفیت این شواهد در روش‌های مختلف یکسان نیست. او به‌ویژه درباره یادگیری مشارکتی و تعاونی گزارش می‌دهد که این روش‌ها با بهبود معنادار پیشرفت تحصیلی و کاهش افت تحصیلی همراه بوده‌اند، درحالی‌که در مورد یادگیری مسئله‌محور، شواهد قوی‌تری درباره بهبود نگرش و انگیزش دانشجویان نسبت به یادگیری وجود دارد تا افزایش قطعی عملکرد آزمونی. در چارچوب نظری سازنده‌گرایی نیز، تأکید بر فعالیت ذهنی یادگیرنده، تعامل اجتماعی و تولید معنا، مبنای معرفتی بسیاری از این روش‌ها را تشکیل می‌دهد. با این حال، این رویکردها مستلزم صرف زمان بیشتر برای

۱. پی‌رنگ‌ها سه دسته‌اند. ۱. پیرنگ اصلی ۲. پیرنگ انشعابی ۳. ضد پیرنگ دسته‌ی اول با رمان کلاسیک نزدیکی دارد. قهرمان فعال (قهرمان منفرد)، واقعیت یکپارچه، کشمکش بیرونی، زمان خطی (روابط علی و معلولی) و پایان بسته بر آن حاکم است. خرده پی‌رنگ‌ها روایت‌های انشعابی می‌سازند. رمان دارای پی‌رنگ انشعابی می‌شود. در این نوع رمان ممکن است قهرمان کلاسیک مد نظر نباشد. کشمکش درونی و پایان باز شاکله اصلی این نوع رمان را تشکیل می‌دهد. ضد پیرنگ در رمان نو و تئاتر پوچی (ابسورد) دیده می‌شود. در این رمان زمان غیرخطی و تصادف حاکم است. ن. ک (مارتین، ۱۳۸۶، ص. ۷۲) = (اسمایلی، ۱۳۷۸) در نهایت رمان‌های نامبرده مبتنی بر رمان پیرنگ اصلی بوده‌اند.

2. jigsaw
3. Learning portfolio
4. Cooperative teaching
5. Journal Club
6. Flipped Learning
7. Flipped Learning with Direct Instruction
8. Inquiry-Based Learning
9. Constructivist Approach

طراحی، آمادگی استاد و بازتعریف نقش مدرس از «انتقال دهنده محتوا» به «تسهیلگر یادگیری» هستند و در صورت اجرای ناقص، ممکن است به افت انسجام مفهومی یا پراکندگی مباحث بینجامند. در مجموع، پژوهش‌های مروری نشان می‌دهد که بهره‌گیری هدفمند و طراحی شده از این روش‌ها می‌تواند به ارتقای درگیری شناختی، یادداری بلندمدت و نگرش مثبت به یادگیری بینجامد، مشروط بر آنکه با اهداف درس و بافت آموزشی هم‌تراز شود (Prince, 2004).

تدریس مشارکتی، متکی بر منابعی چون «رمان هنرمند» می‌تواند از رهگذر گفت‌وگو و پیشبرد کلاس بر اساس روایت‌های ادبی، مباحث آموزشی را به صورت زنده و پیوسته به یکدیگر متصل سازد. در چنین رویکردی، آموزش از حالت انتقال صرف اطلاعات فراتر می‌رود و به تجربه‌ای مشارکتی و تفسیری بدل می‌شود؛ تجربه‌ای که در آن دانشجویان فقط شنونده، بلکه همراه و مشارکت‌کننده در فرایند انتقال مطالب آموزشی است. به نظر این پژوهش، تدریس تاریخ هنر به ویژه نقاشی در دانشگاه اگر بر منابعی مناسب، هدایت‌گر و از پیش طراحی شده استوار باشد، مدیریت آسان‌تر و تأثیر بیشتری در کلاس خواهد داشت. به تعبیر دیگر، اجرای این شیوه برای مدرسانی که یا از منابع روایی آماده بهره می‌گیرند یا خود توانایی تولید چنین منابعی را دارند، ساده‌تر و اثربخش‌تر خواهد بود.

افرادی که با مهارت‌های نویسندگی، روایت‌پردازی، داستان‌نویسی یا رمان‌نویسی آشنا هستند، می‌توانند متناسب با سرفصل دروس، منابعی روایی برای آموزش تدوین کنند. در این میان، رمان‌های هنرمند به ویژه رمان‌هایی که به زندگی و تجربه زیسته نقاشان می‌پردازند قابلیت آن را دارند که مبنای تدریس روایی در برخی واحدهای درسی دانشکده‌های هنر، از جمله درس «تاریخ عمومی نقاشی»، قرار گیرند. از این رو، سیاست‌گذاری آموزشی در حوزه هنر می‌تواند به سمت تدوین و حمایت از منابعی از این دست سوق یابد؛ منابعی که در آن‌ها تاریخ هنر نه به صورت گزارشی و ایستا، بلکه از خلال تجربه انسانی و زیباشناختی هنرمند روایت می‌شود.

با این حال، حتی در صورت نبود منابع آماده‌ای چون رمان هنرمند نیز می‌توان از شیوه تدریس روایی بهره گرفت. برای نمونه، مدرس می‌تواند از فراگیران بخواهد برای شخصیت‌های مرتبط با تاریخ نقاشی، گفت‌وگو، موقعیت یا صحنه طراحی کنند. اگر اجرای صحنه‌ها و گفت‌وگوها مدنظر باشد، بهتر است مدرس و دانشجویان از پیش با نقش‌ها و متون آشنایی داشته باشند. در شیوه تک‌گویی نیز مدرس می‌تواند با تغییر لحن و صدا، تکثر شخصیت‌ها را بازنمایی کند. افزون بر این، در بخش‌هایی از کلاس، مدرس قادر است از فراگیران بخواهد روایت را ادامه دهند؛ برای مثال، نظر خود را درباره صحنه بعدی بیان کنند یا واکنش احتمالی شخصیت‌ها را پیش‌بینی کنند. بدین ترتیب، تدریس روایی یا بر خلق داستانی متناسب با مسئله آموزشی استوار می‌شود یا بر انتخاب و بازآفرینی روایت‌هایی از منابعی چون رمان هنرمند و

دعوت دانشجویان به مشارکت در روند مطالعه و ارائه آن. از سوی دیگر، با توجه به جذابیت گسترده شبکه‌های اجتماعی به ویژه اینستاگرام برای فراگیران و نیز اهمیت «دیده شدن» در انگیزش نسل جدید، هدایت آموزش به سمت بسترهای چندرسانه‌ای می‌تواند تأثیری چشمگیر داشته باشد. به نظر می‌رسد مشارکت فراگیران در تولید و اجرای روایت‌ها، ضمن تعمیق یادگیری، اعتماد به نفس آنان را نیز تقویت می‌کند. در این مسیر، مدرس می‌تواند گروه‌های نمایشی تشکیل دهد تا دانشجویان به صورت گروهی، روایت‌هایی زندگی‌نامه‌ای از هنرمندان را اجرا کنند و سپس آن را با کمک نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای بسط دهند و منتشر سازند. بخشی از این فعالیت‌ها حتی می‌تواند بیرون از کلاس انجام شود و در ادامه، به اشتراک‌گذاری و تحلیل محتوا، گفت‌وگوها و شخصیت‌ها در فضای آموزشی بینجامد. تحلیل شخصیت‌ها، فرازوفرودهای روحی آنان و نیز موانع و تعارض‌های پیش‌روی خلاقیت هنرمند، می‌تواند به دانشجویان دانشکده هنر یاری رساند تا این مسائل را نه فقط در شخصیت‌های داستانی، بلکه در تجربه شخصی و مسیر هنری خود نیز بازشناسند. از این منظر، رمان هنرمند صرفاً متنی ادبی نیست، بلکه بستری برای فهم زیست هنری، بحران خلاقیت و خودشناسی هنرمندانه به شمار می‌آید.

این منبع را می‌توان هم در آموزش حضوری و هم در آموزش برخط به کار گرفت. در فضای آموزش مجازی که معمولاً جذابیت حضور مستقیم کاهش می‌یابد و عوامل حواس‌پرتی افزایش پیدا می‌کند، استفاده کمی از روایت‌ها می‌تواند جایگزینی مؤثر برای جستارها و نوشته‌های صرفاً تحقیقی باشد. (Lowenthal & Dunlap, 2010) از مزایای استفاده از منابع داستانی و بهره‌گیری از آن‌ها به عنوان فعالیت اصلی یا جانبی آموزشی، می‌توان به هیجان‌انگیز بودن مطالب، ماندگاری بیشتر مباحث در ذهن، جذابیت داستان برای گروه‌های سنی مختلف، تقویت خلاقیت، افزایش مشارکت، بهبود عملکرد حافظه، ارتقای سطح هوشیاری، تقویت انگیزش و استمرار علاقه در فرآیند یادگیری اشاره کرد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که روش‌های هیجان‌انگیز آموزشی، از رهگذر افزایش ترشح آدرنالین و در نتیجه افزایش گلوکز خون، می‌توانند سطح توجه و درگیری ذهنی فراگیران را ارتقا دهند (نازی‌دیزجی، کشتکارقلاتی و پرویزی، ۱۳۸۹).

با وجود این، اجرای آنچه نوشتیم؛ خالی از دشواری نیست. اگر منابع آماده در دسترس مدرس نباشد، طراحی سناریوها و موقعیت‌های متناسب با محتوای درس، زمان و انرژی بسیاری خواهد طلبید. از همین رو، این پژوهش پیشنهاد می‌کند که در قالب طرح‌های پژوهشی، بخشی از محتوای دروسی همچون تاریخ نقاشی، در قالب «رمان هنرمند» یا منابع روایت‌محور با مقاصد آموزشی تدوین شود. همچنین ضروری است که پیش از آغاز کلاس، ذهنیت فراگیران نسبت به این شیوه آماده و منابع مورد استفاده به آنان معرفی شود. در غیر این صورت، احتمال دارد اجرای روش بسیار

زمان بر شود یا دانشجویان مطالعه رمان و تمرین‌های مرتبط را به‌طور کامل انجام ندهند؛ امری که می‌تواند از میزان اثرگذاری این شیوه بکاهد. افزون بر این، ممکن است دشواری انجام تکالیف یا زمان‌بر بودن فرایند اجرا، مخالفت‌هایی نیز در بین دانشجویان برانگیزد؛ بنابراین، موفقیت کاربرد این منابع در تدریس تا حد زیادی به کیفیت منابع، آمادگی قبلی و توانایی مدرس در هدایت مشارکت جمعی وابسته است.

بحث

نظام آموزش هنر در ایران (به‌ویژه در دروسی مانند تاریخ هنر نقاشی) برای یادگیری فرار و فاقد جذابیت لازم است. اساسی‌ترین نقد این است که استفاده از ظرفیت داستان به عبارت دقیق‌تر رمان هنرمند به‌منزله ابزاری آموزشی و تربیتی (مبتنی بر مفهوم بیلدونگ) در دانشکده‌های هنر کاملاً مغفول مانده و هیچ منبع روایی و داستانی مدونی برای تدریس این دروس دانشگاهی تألیف نشده است. تا حد زیادی می‌توان بیان کرد که آموزش آکادمیک هنر در ایران از جنبه‌های رشد شخصیتی و خودتحقق‌بخشی هنرجویان فاصله گرفته و صرفاً به انتقال اطلاعات تاریخی در دروس تاریخ هنر به‌ویژه نقاشی بسنده کرده است. به دلیل فقدان منابع روایی و داستان‌محور، دروسی که ظرفیت بالایی برای جذابیت دارند (مانند تاریخ هنر به‌ویژه تاریخ نقاشی)، به دروسی خسته‌کننده تبدیل شده‌اند و یادگیری در آن‌ها سطحی و ناپایدار است.

بررسی وضعیت موجود آموزش هنر در ایران نشان می‌دهد که گسترش این منابع و حتی رویکردی روایی‌محور در تدریس با موانع جدی مواجه است. نخست آنکه سیاست‌گذاری آموزشی کمتر به تدوین منابع روایی یا داستان محور توجه کرده و برنامه‌های درسی غالباً بر مفاهیم نظری و تاریخ‌محور تکیه دارند. دوم آنکه چارچوب بیلدونگ، اگرچه امکان فهم تکوین شخصیت هنرمند را فراهم می‌سازد، گاهی همه ابعاد آموزش تواریخ هنر را پوشش نمی‌دهد.

همچنین به‌کارگیری این منابع، نیازمند منابع معیار و مدرسانی آشنا با روایت‌پردازی است؛ امری که در وضعیت کنونی کمتر فراهم شده است. سوم اینکه فقدان پژوهش‌هایی مدون و کارا به‌منظور نتیجه‌بخشی در این مسیر تدوین منابع روایت‌محور به‌منظور تدریس بر اساس تحلیل کمیت و کیفیت منابع یا رمان‌های هنرمند موجود در بازار به‌وضوح احساس می‌شود. این کمبودها و چالش‌ها نشان می‌دهد که جهت به‌کارگیری مؤثر رمان هنرمند در آموزش هنر، سیاست‌گذاری و تربیت مدرسان و تدوین منابعی مناسب باید بازنگری و تقویت صورت گیرد. بیلدونگ با وجود اهمیتش در رشد هنرمند، برای آموزش و تدریس تاریخ هنر و انتقال درونی مباحث در دانشگاه کافی نیست و باید با رویکردهای میان‌رشته‌ای تکمیل شود. تحقیق ارائه شده با محوریت بیلدونگ صرفاً اهمیت این نیاز را مطرح کرد و از جنبه‌های مختلف آن را نگریست. نیازها و نقطه‌ای برای شروع رفع این کمبودها به جهت تأثیرگذاری بیشتر را

ارائه کرد. از حیث نوآوری هم می‌توان به همین اهداف و تحقق آن‌ها اشاره کرد.

نتیجه‌گیری

در طیف معنایی «بیلدونگ»، هم آموزش فردی و هم تربیت اجتماعی و فرهنگی انسان مدنظر قرار می‌گیرد؛ مفهومی که در عین توجه به پرورش عمومی، بر فرایند خودتحقق بخشی و تکوین شخصیت فرد نیز تأکید دارد. آموزش و تربیت می‌تواند از راه‌ها و شیوه‌های گوناگون تحقق یابد، اما روایت و گفت‌وگو از مؤثرترین ابزارهایی‌اند که امکان گشودن مباحث پیچیده و طرح آن‌ها را به شکلی شیوا، جذاب و ماندگار فراهم می‌کنند. از همین رو، گونه‌هایی چون رمان تربیتی، رمان رشد شخصیت و رمان هنرمند، همگی در بنیان فکری خود با مسیر بیلدونگ و ایده خودتحقق بخشی انسان پیوند دارند.

رمان‌های تربیتی، زمینه‌های اولیه خود را در قرن هجدهم و در آثار پیشگامان رمانتیسیم، از جمله روسو و گوته، می‌یابند؛ آثاری که در آن‌ها فرایند رشد درونی انسان، تجربه زیسته و شکل‌گیری آگاهی فردی به محور روایت بدل می‌شود. در ادامه همین سنت، «رمان هنرمند» به منزله شاخه‌ای از رمان بیلدونگ، بر مسیر رشد هنرمند تا دستیابی به کمال یا آگاهی هنری متمرکز می‌شود. این رمان‌ها که اغلب به زندگی‌نامه‌های داستانی شباهت دارند، در خلال روایت زندگی هنرمند، نکات آموزشی متعددی را نیز منتقل می‌کنند؛ از سبک زندگی و تلقی هنرمند از هنر و زیبایی گرفته تا تجربه مهاجرت، گسست از خانواده، حساسیت‌های ذهنی، بحران‌های روحی و مواجهه با موانع و دشواری‌های مسیر خلاقیت در دوره‌های مختلف زندگی.

با وجود ظرفیت بالای این‌گونه منابع روایی، به‌عنوان منبع اصلی یا تکمیلی آموزشی در دانشکده‌های هنر ایران تا حد زیادی مغفول مانده و توجه چندانی به آن نشده است. همچنین منابع آموزشی مدون و گسترده‌ای در این زمینه برای تدریس وجود ندارد. این در حالی است که دروسی چون «تاریخ نقاشی»؛ که معمولاً برای دانشجویان در عین اهمیت، در زمره درس‌های دشوار و گاه فرار قرار می‌گیرند؛ می‌توانند با بهره‌گیری از روش روایت محور، به درس‌هایی جذاب‌تر، زنده‌تر و اثرگذارتر تبدیل شوند. البته استفاده از این شیوه، نیازمند منابعی آماده و متناسب است تا مشکل زمان بر بودن اجرای آن در طول ترم کاهش یابد. از این رو، می‌توان پژوهش‌های نظام‌مند، طرح‌های تحقیقاتی و پایان‌نامه‌های دانشجویی را به سمت پرکردن این خلأ هدایت کرد.

تاکنون، برای دروس دانشگاهی تواریخ هنر برای نمونه «تاریخ عمومی نقاشی» که معمولاً چهار ترم آموزشی را دربرمی‌گیرند، منابعی از این دست تدوین نشده است. با این حال، می‌توان از شیوه‌های روایت و نحوه پرداخت شخصیت هنرمندان در آثار نویسندگان و مدرسان برجسته، برای تدوین «رمان هنرمند» با هدف آموزشی بهره گرفت. شیوه‌های روایت، بیش از هر چیز به فرم و ساختار اثر مربوط می‌شوند،

حال آنکه نحوه پرورش شخصیت هنرمند می‌تواند معطوف به مفاهیم بیلدونگ و فرایند تکوین درونی انسان باشد. هر دو جنبه یعنی فرم روایی و سیر رشد شخصیت می‌توانند در تدوین منابع آموزشی مبتنی بر رمان هنرمند، در کانون توجه نویسنده / مدرس قرار گیرند.

تا زمان شکل‌گیری منابع غنی و بومی در ایران، می‌توان از نمونه‌های موجود و در دسترس بهره برد. افزون بر این، مدرس می‌تواند در برخی جلسات، بر پرورش خلاقیت نویسندگی فراگیران [حتی در قالب داستان‌های کوتاه] تمرکز کند و از این طریق، زمینه‌ای عملی برای درونی‌کردن مباحث نظری فراهم آورد. در چنین رویکردی، دانشجو صرفاً دریافت‌کننده محتوا نیست، بلکه خود در فرایند خلق روایت و بازآفرینی مفاهیم آموزشی مشارکت می‌کند.

تحقیق به پژوهشگران پیشنهاد می‌کند در پژوهش‌های آتی بر این مبحث یعنی واشکافی مقاصد آموزشی و تربیتی جهت پرورش يك نقاش حرفه‌ای از خلال رمان‌های هنرمند موجود در بازار کتاب تمرکز کنند و مناسبت آن را برای ارائه در دانشکده‌های فعلی ایران بسنجند. همچنین؛ این پژوهش پیشنهاد می‌دهد که بحث درباره رمان‌هایی با کارکرد آموزشی [آثاری که بر مبنای سرفصل‌های دانشگاهی و با اهداف آموزشی نگاشته می‌شوند] و مقاصد تربیتی [پرورش خلاقیت فردی و مسیر نقاش حرفه‌ای شدن بر اساس اهداف منابع تألیفی یا رمان‌های هنرمند] در اولویت سیاست‌گذاری آموزش هنر در ایران قرار گیرد؛ زیرا چنین منابع و آثاری می‌توانند پلی میان آموزش دانشگاهی، روایت محوری؛ و پرورش خلاقیت هنرجویان در دانشگاه را ایجاد کنند.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

منابع و مآخذ

- ابوالضیا، محمود (۱۳۱۳). روسو و تعلیم و تربیت، تعلیم و تربیت، ۵۲، ۲۲۳-۲۲۲.
- اسمایلی، سام (۱۳۷۸). کاوشی در ساختارهای جدید روایت، ترجمه منصور براهیمی، فارابی، ۳۲ و ۳۳، ۵۲-۵۹.
- اذکائی، پرویز (۱۳۸۶)، منشأ مناظره‌های ادبی (ایران باستان و میان رودان)، پژوهش‌های ادب عرفانی، ۱ (۱)، ۱۰-۱.
- اردبیلی، محمد مهدی (۱۳۹۹). بیلدونگ: ریشه‌ها، کارکردها و دلالت‌ها، متافیزیک، ۱۲ (۲۹)، ۱-۱۳. doi: 10.22108/MPH.2020.117783.1172
- اردبیلی، محمد مهدی (۱۴۰۰). فلسفه فرهنگ از هر در تا نیچه، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- پاک‌نظر، محدثه، و فاطمه پاک‌نظر (۱۳۹۷). استفاده از داستان‌ها در آموزش ریاضی (بخشی از یک مطالعه مروری). کنفرانس ملی یافته‌های نوین در حوزه یاددهی و یادگیری. SID. <https://sid.ir/paper/899010/fa>
- پرینس، جرالد (۱۳۹۴). روایت‌شناسی در درآمدهای به روایت‌شناسی، ترجمه: هوشنگ رهنما، تهران: هرمس.
- تفضلی، احمد (۱۳۹۳). تاریخ ادبیات ایران پیش از اسلام، تهران: سخن.
- خسروی زارگر، زهرا و اکبر شایان سرشت (۱۴۰۲). نوع‌شناسی رمان تصویر مرد هنرمند در جوانی و شما که غریبه نیستید. متن پژوهی ادبی، ۲۷ (۹۵)، ۱۵۵-۱۷۹. doi: 10.22054/LTR.2021.52564.3059.
- دیویس، دیوید (۱۳۸۹). «داستان» در دانشنامه زیباشناسی، ویراسته بریس گات و دومینیک مک‌آیور لویس، گروه مترجمان امیرعلی نجومیان و شیده احمدزاده، تهران: فرهنگستان هنر.
- راموز، محبوبه و حسین شریف‌زادگان (۱۳۹۸). بررسی تطبیقی مبانی تربیتی کودکان از دیدگاه روسو و کانت، فلسفه تحلیلی، ۱۶ (۹۸)، ۷۵-۹۴.
- کریمی، ناهید، مهرافزون، داریوش و علیرضا جعفری (۱۳۹۶). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی به روش قصه‌گویی بر مؤلفه‌های اخلاقی دانش‌آموزان ابتدایی. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۷ (۲)، ۱۴۹-۱۶۶.
- فهیمی‌فر، اصغر (۱۳۹۳). کوچه باغ‌های عاشقی: زندگی و هنر محمود فرشچیان، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.
- مارتین، والاس (۱۳۸۶). نظریه‌های روایت، ترجمه محمد شهباء، هرمس.
- موام، سامرست (۱۳۹۴). ماه و شش پیشیز، ترجمه پرویز داریوش، تهران: اساطیر.
- میرصادقی، جمال (۱۳۷۷). واژه‌نامه هنر داستان نویسی. تهران: کتاب مهناز.
- نازی دیزجی، سجاد، کشتکارقلاتی، احمدرضا و رضا پرویزی (۱۳۸۹). استفاده از روایی‌گویی در آموزش معماری. فناوری آموزش (فناوری و آموزش)، ۵ (۲)، ۱۲۳-۱۳۴. <https://doi.org/10.22061/tej.2010.311>
- والی، آناهیتا (۱۳۸۶). قصه‌گویی، روشی مؤثر در آموزش مفاهیم پیچیده علم پزشکی. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۷ (۱)، ۱۵۵-۱۶۰.
- Abolzia, M. (1934). Rousseau va ta'lim va tarbiyat [Rousseau and education]. Ta'lim va Tarbiyat [Education and Training], 52, 222-223. [in Persian]
- Abrams, M. H., & Harpham, G. G. (2011). A glossary of literary terms. Cengage Learning.

- Ardebili, M. M. (2020). Bildung: Rیشه‌ها، کارد-ها و دلالت‌ها [Bildung: Roots, functions, and implications]. *Metafizik [Metaphysics]*, 12(29), 1-13. <https://doi.org/10.22108/MPH.2020.117783.1172>. **[in Persian]**
- Ardebili, M. M. (2021). Falsafe-ye farhang az Herder ta Nietzsche [Philosophy of culture from Herder to Nietzsche]. Institute for Humanities and Cultural Studies. **[in Persian]**
- Azkāei, P. (2007). Mansha-e monazere-haye adabi: Iran-e bastan va mianrudan [The origins of literary debates: Ancient Iran and Mesopotamia]. *Pazhuhesh-hā-ye Adab-e Erfani [Research in Mystical Literature]*, 1(1), 1-10. **[in Persian]**
- Biesta, G. (2019). How general can Bildung be? Reflections on the future of a modern educational ideal. In *Obstinate education (23-38)*. Brill Sense.
- Collins, R., & Cooper, P. J. (2005). *The power of story: Teaching through storytelling (2nd ed.)*. Waveland Press.
- Davies, D. (2010). Story. In B. Gaut & D. McIver Lopes (Eds.), *The Routledge companion to aesthetics* (A. A. Nojumiān & S. Ahmadzadeh, Trans.). Farhangestan-e Honar. **[in Persian]**
- Esmāeili, S. (1999). Kavoshi dar sakhtar-haye jadid-e revayat [An exploration of new narrative structures] (M. Ebrahimi, Trans.). *Farabi [Farabi Journal]*, 32-33, 52-59. **[in Persian]**
- Fahimifar, A. (2014). Kuche-bagh-haye asheghi: Zendegi va honar-e Mahmoud Farshchian [The alleys of love: The life and art of Mahmoud Farshchian]. Tarbiat Modares University Press. **[in Persian]**
- Geuss, R. (1996). Kultur, Bildung, Geist. *History and Theory*, 35(2), 151-164. <https://doi.org/10.2307/2505359>
- Horlacher, R. (2004). Bildung—A construction of a history of philosophy of education. *Studies in Philosophy and Education*, 23(5-6), 409-426. <https://doi.org/10.1007/s11217-004-4452-1>
- Jarrett, K. (2019). Developing the art of storytelling as a pedagogical tool for academics. In *Navigating with practical wisdom: Articles from the 2018 University of Brighton Learning and Teaching Conference (83-89)*. University of Brighton.
- Jeffers, T. L. (2005). *Apprenticeships: The Bildungsroman from Goethe to Santayana*. Palgrave Macmillan.
- Jurist, E. L. (2002). *Beyond Hegel and Nietzsche: Philosophy, culture, and agency*. MIT Press.
- Karimi, N., Mehrafzoun, D., & Jafari, A. (2017). Barresi-ye ta'sir-e amoozesh-e maharat-haye zendegi be ravesh-e ghesse-gooyi bar mo'allefe-haye khalaghiat-e danesh-amoozan-e ebte-dayi [The effect of teaching life skills through storytelling on elementary students' creativity components]. *Ebtikar va Khalaghiat dar Olum-e Ensani [Innovation and Creativity in Humanities]*, 7(2), 149-166. <https://sid.ir/paper/223226/fa>. **[in Persian]**
- Khosravi Zargez, Z., & Shayanseresht, A. (2023). No'shenasi-ye roman-e Tasvir-e Mard-e Honarmand dar Javani va Shoma ke Gharibe Nistid [A typology of the artist novel in A Portrait of the Artist as a Young Man and You Are No Stranger Here]. *Matn Pazhuhi-ye Adabi [Literary Text Research]*, 27(95), 155-179. <https://doi.org/10.22054/LTR.2021.52564.3059>. **[in Persian]**
- Kontje, T. (2019). The German tradition of the Bildungsroman. In *A history of the Bildungsroman (10-32)*.
- Lowenthal, P. R., & Dunlap, J. C. (2010). From pixel on a screen to real person in your students' lives: Establishing social presence using digital storytelling. *The Internet and Higher Education*, 13(1-2), 70-72, DOI:10.1016/j.iheduc.2009.10.004.
- Martin, W. (2007). Nazariye-haye revayat [Recent theories of narrative] (M. Shahba, Trans.). *Hermes*. **[in Persian]**

- Maugham, W. S. (2015). Mah va shesh pashiz [The moon and sixpence] (P. Daryush, Trans.). Asatir. **[in Persian]**
- Mirsadeghi, J. (1998). Vaje-name-ye honar-e dastan-nevisi [Dictionary of the art of fiction writing]. Ketab-e Mahnaz. **[in Persian]**
- Morgenstern, K., & Boes, T. (2009). On the Nature of the "Bildungsroman." PMLA, 124(2), 647-659. <http://www.jstor.org/stable/25614309>.
- Nazi Dizaji, S., Keshtkar-Ghalati, A. R., & Parvizi, R. (2010). Estefade az revayi-gooyi dar amoozesh-e me'mari [The use of storytelling in architectural education]. Fanavari-ye Amoozesh [Educational Technology], 5(2), 123-134. <https://doi.org/10.22061/tej.2010.311>. **[in Persian]**
- Nordenbo, S. E. (2002). Bildung and the thinking of Bildung. Journal of Philosophy of Education, 36(3), 341-352. <https://doi.org/10.1111/1467-9752.00280>
- Pak-Nazar, M., & Pak-Nazar, F. (2018). Estefade az dastan-ha dar amoozesh-e riazi: Bakhshi az yek motale'e-ye moruri [Using stories in mathematics education: Part of a review study]. In Proceedings of the National Conference on New Findings in Teaching and Learning. SID. <https://sid.ir/paper/899010/fa> **[in Persian]**
- Prince, G. (2015). Revayat-shenasi dar daramadi be revayat-shenasi [Narratology: An introduction to the theory of narrative] (H. Rahnama, Trans.). Hermes. **[in Persian]**
- Prince, M. (2004). Does active learning work? A review of the research. Journal of Engineering Education, 93(3), 223-231. <https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2004.tb00809.x>
- Ramouz, M., & Sharifzadegan, H. (2019). Barresi-ye tatbighi-ye mabani-ye tarbiyati-ye kudakan az didgah-e Rousseau va Kant [A comparative study of educational foundations for children from the perspectives of Rousseau and Kant]. Falsafe-ye Tahlili [Analytical Philosophy], 16(98), 75-94. **[in Persian]**
- Sjöström, J., Frerichs, N., Zuin, V. G., & Eilks, I. (2017). Use of the concept of Bildung in the international science education literature, its potential, and implications for teaching and learning. Studies in Science Education, 53(2), 165-192. <https://doi.org/10.1080/03057267.2017.1384649>.
- Tafazzoli, A. (2014). Tarikh-e adabiyat-e Iran pish az Eslam [History of Iranian literature before Islam]. Sokhan. **[in Persian]**
- Vali, A. (2007). Ghesse-gooyi, raveshi mo'asser dar amoozesh-e mafahim-e pichide-ye elm-e pezeshti [Storytelling as an effective method for teaching complex medical science concepts]. Iranian Journal of Medical Education, 7(1), 155-160. <https://sid.ir/paper/59256/fa>. **[in Persian]**
- Von Bonsdorff, P. (2012). Aesthetics and Bildung. Diogenes, 59(1-2), 127-136. <https://doi.org/10.1177/0392192112469327>
- Webster, M. (1995). The encyclopedia of literature. St. Martin's Press.

